

HİTİT ÇİVİYAZILI BELGELERİNDE GEÇEN ^{LÜ}akuttara- GÖREVLİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yasemin ARIKAN*

ÖZET

Bu makalede, Hititçe çiviyazılı kaynaklarda nadir olarak geçen ^{LÜ}akuttara-'nın görev ve işlevleri araştırılmıştır. akuttara-adamlarının bayram ritüellerinde, özellikle de Anadolu kökenli "inşa ritüelleri"nde "ritüel icracısı" olarak görev aldıkları ve Hatti kültürüne dahil bir görevli oldukları anlaşılmıştır. Bu nedenle, aynı görevi icra eden zilipuriyatalla-adamları ile Hititlerin çok uzun süren dinsel yaşamları esnasında bazı dönemlerde birbirlerinin yerini almış olabilecekleri görüşü üzerinde durulmuştur. Hititçe akuttara- ve bunun Hattice karşılığı olan haggazuel kelimeleri etimolojik yönden incelenmiş, akuttara- sözcüğünün Türkçe karşılığının ne olabileceği sorusuna cevap aranmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hitit, Hatti, ^{LÜ}akuttara-, ^{LÜ}haggazuel, ^{LÜ}haggazuuāšši-, ^{LÜ}zilipuriyatalla-.

ABSTRACT

A Study on ^{LÜ}akuttara-official in Hittite Cuneiform Documents

This study investigated the duties and functions of ^{LÜ}akuttara-frequently mentioned in Hittite cuneiform sources. It has been elucidated that akuttara-men acted in the festival rituals, particularly in the "construction rituals" of Anatolian origin as "ritual performers", and belonged to Hattian cult. Thus, it has been emphasized that they may have essentially supplanted zilipuriyatalla-men performing the same tasks in some centuries of highly

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hititoloji Anabilim Dalı,
TR 06100 Sıhhiye/Ankara.

prolonged religious life of Hittites. The etymological aspects of the words akuttara- in Hittite language and its Hattic counterpart haggazuel were analyzed and corresponding Turkish word for the word akuttara- was investigated.

Keywords: Hittite, Hattian, ^{LÜ}akuttara-, ^{LÜ}haggazuel, ^{LÜ}haggazuuāšši-, ^{LÜ}zilipurijatalla-.

Anadolu'da büyük bir medeniyet kurmuş olan Hititlerin başkenti bugünkü Boğazköy'de kraliyet arşivinde ele geçen çok sayıdaki çiviyazılı belgeler arasında, yeni "evler" yani tapmak ya da saray gibi kralî bir yapının inşa edilmesi sebebiyle icra edilen ve "inşa ritüelleri" olarak nitelenen metinler mevcuttur. Anadolu kökenli inşa ritüelleri grubunda Hatti kültürüne dahil çeşitli dinsel görevlilerin anıldığı görülmektedir. Daha önceki bir çalışmamızda Hatti kültürü mensubu ^{LÜ}zilipurijatalla- görevlisi üzerinde durulmuştu¹. Burada ise Hitit çiviyazılı belgelerde çok nadir olarak geçen, yine Hatti kültürü dahilinde görev alan ^{LÜ}akuttara- incelenecektir.

I) Kelime hakkında görüşler

a. ^{LÜ}akuttara-

^{LÜ}akuttara- kelimesi, *eku-laku-* "içmek, içirmek"² fiili ve *-tara-* soneki ile teşkil edilmiş bir nomina actoristir³. Hattice-Hititçe olarak düzenlenmiş iki dilli metin KBo V 11 I⁴ 14'de Hattice ^{LÜ}ha-ag-ga-zu-e-el' in Hititçe karşılığı ^{LÜ}a¹-ku-ut¹-tar-ra[-aš] olarak verilmiştir. F. Sommer⁵, Hititçe'de *-talla-* suffixi ile türetilen nomina agentis varlığının bilindiğini, fakat daha ender olmasına rağmen *-tara-* ile türetilen nomina agentisle de karşılaştığını ifade ederek, KBo V 11 I 14'de (Proto-)Hattice ^{LÜ}ha-ag-ga-zu²-ū²-[x²]-el' in tercümesinin ^{LÜ}e-ku-ut-tar-ra[-aš]² olarak kaydedildiğini, bunun anlamının da "Tränker" (=içirici) olduğunu açıklamaktadır. Yine aynı otorite⁶, KUB LV 56 (Bo 2257) numaralı fragmanın ay.⁷ 9'. satırında geçen ^{LÜ}.MES A ŠA

¹ Arıkan 2003: 1-26.

² Bibliyografya ile birlikte bkz. HW Erg.2: 9b; krş. HW: 40a.

³ Friedrich 1960: 39, § 46a.

⁴ Trans. için bkz. Klingler 1996: 202; ayrıca bkz. Friedrich 1932: 6.

⁵ Sommer 1922: 60.

⁶ Sommer - Falkenstein 1938: 122.

KU[Š.LAL] veya yeni okunuşu ile ^{LÜ}A.İL(.LĀ)⁷ ideogramının Hititçe karşılığı olarak, aynı metnin 11' ve 12'. satırlarında geçen ^{LÜ.MEŠ}akuttaruš'u görmek istemekte, ^{LÜ.MEŠ}A ŠA KU[Š.LAL] = ^{LÜ.MEŠ}akuttaruš olarak yine "Tränker" anlamını tekrarlamaktadır. Daha önceki yıllarda J. Friedrich⁸, kralın, saray görevlileri için yazdırdığı enstrüksiyon metni KUB XIII 3 III 21, 26'da geçen ^{LÜ}A ŠA KUŠ.LAL'i "Wasserträger" (=su taşıyıcısı/saka) olarak tercüme ederek, doğuda hala içecek suyu keçi derisinden tulumlar içersinde nehirden alan insanların söz konusu olduğunu belirtmektedir. KUB XVIII 16 II 1'de geçen ^{LÜ}A ŠA KUŠ (burada KUŠ.LAL değil)'un É.DU₁₀.ÚS.SA "hamam"da çalıştığını bildirmektedir. Aynı araştırmacı⁹, ^{LÜ}akuttara- (^{LÜ}ekuttara-)'ya "Tränker" demek, eserinin 40. sayfasında bu kez ^{LÜ}ekuttara- (^{LÜ}akuttara-) altında yine "Tränker" (Hofbeamter) (=saray memuru) karşılığını vermektedir. A. Kammenhuber¹⁰ ^{LÜ}ekuttara-'ya "Tränker" anlamını vererek, biçim değiştirmiş *-talla-* suffixinin Hititçede nomina actoris türetiminde geniş ölçüde kullanıldığına dair kanıtların bulunduğunu açıklamaktadır. N. van Brock¹¹, *ekuttara-* (*akuttara-*) "échanson" (=içki dağıtıcı/saki) demek, P. Reichert¹² sözlüğünde kelimeyi *a/ekuttara-* altında almaktadır. E. Laroche¹³ da ^{LÜ}akuttaraš (KBo V 11 I 14) = Hattice ^{LÜ}haggazuel'e "échanson" anlamını vermektedir. H. Kronasser¹⁴, **-tēr-/tōr-* ve **-tel-*¹⁵ ile nomina actoris'in fonksiyonel olarak birbirine bağının çok yakın olup, Slavca'da bu bağın varolduğunu, *-tara-* suffixinin *-talla-* ile yakın fonksiyonel bağından bahsederek, Hititçe'de *-talla-* yerine *-tara-* kullanımının pek fazla tercih edilmediğini ifade etmekte, *ekuttara-* "Tränker" veya "Wasserholer" (=su getiren) karşılıklarını vermektedir. H. Kronasser, eserinin 235. sayfasında da ^{LÜ}e/a-ku-ut-tar-ra-[aš] "Trinker(?) (=içen

⁷ Bkz. Güterbock 1973: 85-86: "Wasserträger"; ayrıca bkz. HW: 264a: ^{LÜ}A ŠA KUŠ (Schlauchwassermann)=Wasserträger (Pl. ^{LÜ.MEŠ}A ŠA KUŠ.LAL); Neu - Rüter 1989: 167 nr.161, 199-200 nr.213, 274 nr.364: "Wasserträger".

⁸ Friedrich 1928/29: 47, 48, 50, 54.

⁹ HW: 18b.

¹⁰ Kammenhuber 1959: 72, 73.

¹¹ van Brock 1962: 125.

¹² Reichert 1963: 72.

¹³ Laroche 1966: 248.

¹⁴ Kronasser 1966: 174-6, 187.

¹⁵ Oettinger 1986: 47'de Slavca'daki *-tel-* suffixi ile karşılaştırılabilecek miras kalmış bir sonekin Anadolu dillerinde bulunmadığını, bu nedenle bu suffixin Hint-Avrupa dillerinde soyutlandığını, bundan dolayı, Slavca içinde (inner-slavisch) **-ter-* biçimine dönüşerek nomina agentis türeten bir işlev kazandığını bildirmektedir.

kişi); Tränker(?); Wasserholer(?)” anlamlarını şüpheli olarak vermektedir. H. A. Hoffner¹⁶, *ekuttara*-’ya “cupbearer” (=saki) demektir. A. Kammenhuber¹⁷, Hititçe *e/akuttara*-, Hattice *haggazuel* “Tränker” karşılığını vermekte, daha sonraki yıllarda adı geçen araştırmacının¹⁸, ^{LU}*akuttara*- için yine aynı görüşü tekrarladığını görmekteyiz. Ayrıca, Hattice-Hititçe metinlerde görev alan bir rahip olduğunu, Hattice metni (ezbere) okuduğunu ve inşa ritüelini icra ettiğini (KBo XXXVII 1) bildirerek, yeni bir türetim olarak ortaya çıkan *akuttara*-’nın Hititçe’de nomina actoris türetiminde kullanılan, *-talla-* suffixine dayanan **-ter-/tor-* + *eku/laku-* fiili ile teşkil edildiğini açıklamaktadır. J. Tischler¹⁹, ^{LU}*akuttara*- için “Tränker(?)”, aynı yayının 105. sayfasında ^{LU}*ekuttara*- (^{LU}*akuttara*-) “Tränker” (oder ‘Wasserholer’?, ein Hofbeamter) demekte, F. Pecchioli Daddi²⁰, kelimeyi ^{LU}*akuttara*- altında almaktadır. Yine, J. Tischler²¹, ^{LU}*akuttara*- “Art Priester, ‘Tränker’ ” görüşünü kabul etmekte, Hititçe sözlüğünde²² ise ^{LU}*akuttara*-’nın “Trinker” (Art Priester in hatt. beeinflusstem Ritual, funktionell entsprechend ^{LU}*haggazuel*) anlamına geldiğini bildirerek, eserinin 31. sayfasında N.agent. ^{LU}*akuttara*- “Trinker” (Art Priester) şeklinde, bu görüşünü tekrarlamaktadır. E. Neu²³, ^{LU}*akuttara*-’ya “Tränker” (Kultfunktionär), J. Puhvel²⁴ “drinker, toaster” (=içen kimse) karşılıklarını vermektedirler. N. Oettinger²⁵, *ekuttara*- yazılışını eski Hititçe olarak görmektedir. F. Starke²⁶, *akuttara*-’ya “Mundschenk” (=saki) demekte, **-ter-* ile türetilen nomina agentis Hititçe’de *a-* gövdeli olarak (*ueštara*-, *akuttara*-) ortaya çıktığını ve bu gövde formlarının sadece yeni yazımlarda belgelendiğini belirtmektedir. H. G. Güterbock - Th. P. J. van den Hout²⁷ ise kelimeye “steward” (=vekilharç, kahya) anlamını vermektedirler. J. Jie²⁸, sözlüğünde ^{LU}*akuttara*-, ^{LU}*ekuttara*- kelimelerini ayrı ayrı almaktadır. J. Klinger²⁹, ^{LU}*akuttara*-’nın eski

¹⁶ Hoffner 1967: 66.

¹⁷ Kammenhuber 1969: 435, 460.

¹⁸ HW² A: 54a.

¹⁹ HEG I: 12.

²⁰ Pecchioli Daddi 1982: 144-5.

²¹ HdW: 1.

²² HHw: 13.

²³ Neu 1983: 12.

²⁴ HED A: 266.

²⁵ Oettinger 1986: 47 n.23.

²⁶ Starke 1990: 346-7.

²⁷ Güterbock - van den Hout 1991: 58.

²⁸ Jie 1994: 16.

²⁹ Klinger 1996: 673.

Hititçe belgelerde görüldüğünü, *-tara-* ile türetilen nomina agentisin ind. **-ter-*'e dayanarak türetildiğini bildirmekte ve "Tränker"³⁰ karşılığını vermektedir. KBo V 11(+)'deki ^{LÜ}akuttara-'nın ise Hattice ^{LÜ}ha-ag-ga-az-zu-e-el (I 14)'in tercümesi olduğunu, bunun ikinci bir kez IBoT I 36 IV 37'deki ^{LÜ}haggazu^uašsi- sözcüğüyle belgelendiğini, burada göze çarpan yazımlardaki değişim olduğunu açıklamaktadır. E. Rieken³¹ de *akuttara-*'ya "Tränker" anlamını vermektedir. Kendisi, önceleri akrodynamic nomina agentis türetiminde kullanılan **-tor-* suffixinin mevcudiyetini koruduğunu, gerek klâsik dillerde gerekse Hint-İran dillerinde yaygın olarak kullanıldığını ve bu dillerde hem fiil köklerine hem de türetilmiş fiil gövdelerine eklendiğini, Hititçe'de *ueštara-* ve *akuttara-* sözcüklerinde *tor-* suffixi ile teşkiller olduğu fikrinin genellikle kabul edildiğini ifade etmektedir. Ayrıca, işlek bir ek olmasına ve içerik açısından kök sınıfına dahil edilmesine karşın **-ttar-*'ın, denominal *-ala-* ve *-at(t)alla-*'nın ağırlıklı kullanımıyla ortadan kalktığına işaret etmektedir.

b. ^{LÜ}haggazuel

F. Sommer³², Hattice ^{LÜ}haggazu^{el}'i *haggazu-ēl* olarak bölmekte ve onu "(der) des Tränkens" olarak tercüme etmektedir. S. Alp³³, *-al(l)a-*'nın menşe bakımından aidiyet eki olup, meslek adlarının teşkiline yarayan unsur olarak kullanılışının ikinci derecede olduğuna ve bu kullanılışın asıl vazifesinin kapsamı içine girdiğine değinerek, bu ekin (Proto-)Hatti menşeden olduğu KBo V 11 I 20'de (Proto-)Hattice sütunda kayıtlı ^{LÜ}du-ud-du-uš-*hi-ia-al* ile Hititçe sütundaki ^{LÜ}du-ud-du-uš-*hi-ia-al-la-aš*'in karşılaştırılmasından anlaşılacağına dikkat çekmektedir. Aynı (Proto-)Hattice ekin, VBoT 68 III 6-9'da da geçtiğini ve orada Hititler tarafından aynı şekilde gövde vokalinin (ekseriya *-i*) ilavesiyle alınmış olan *-il* ile değişik kullanıldığını, aynı ekin *-el* ile değişmesini KBo V 11 I 11 vd.'nda görüldüğünü açıklamaktadır. Yine, *-el*³⁴ ekinin de *-ašsi-* ile değişik olarak kullanıldığını ifade ederek, (Proto-)Hattice ^{LÜ}haggazuel "içirici" (aslında "içirmeğe ait") ile ^{LÜ}haggazu^uašsi-'yi (IBoT I 36 IV 37) karşılaştırmaktadır. S. Alp³⁵, sonuç olarak *-ala-*, *-ili-* ve *-ula-* vs.

³⁰ Klinger 1996: 638, 649, 761.

³¹ Rieken 1999: 285-6.

³² Sommer 1947: 83.

³³ Alp 1949: 264-6.

³⁴ Alp 1949: 266 n.101.

³⁵ Alp 1949: 269.

eklerin (Proto-)Hattice *-al, -il* ve *-ul* ile Hititçe gövde vokallerinden teşekkül etmiş olduğu görüşünü benimsemektedir. J. Friedrich³⁶, ^{LÜ}*haggazuuašši-* (ein Angestellter) (S. Alp JFKF 1, 132 n.101'e göre = (Proto)Hat. ^{LÜ}*haggazuēl* "Tränker") demektedir, P. Reichert³⁷ ve J. Jie³⁸, sözlüklerinde *haggazuuašši-*'ye yer vermekte, H. A. Hoffner³⁹, cupbearer(?) anlamını şüpheli olarak kabul etmektedir. A. Kammenhuber⁴⁰, F. Sommer'in **haggazu-el* "(der) des Tränkens" şeklindeki analizinin, Hattice kelime teşkil kuralına uymadığını açıklamakta; Hititçe *e/akuttara-*, Hattice *haggazuēl*'in "Hititçeleştirilmiş" şekli *haggazuuašši-*+ "Tränker" olarak görüşünü bildirmektedir. Yine A. Kammenhuber⁴¹ ^{LÜ}*ekuttara-*'nın açık olarak idg.-Hititçe çevirisi ile (Proto-)Hat. ^{LÜ}*haggazuēl* (KBo V 11 I 14)'den ayrıldığını, ancak bunun yerine IBoT I 36 IV 37'de bir kez geçen "Hititçeleştirilmiş" ^{LÜ}*haggazuuašši-* "Tränker" sözcüğünün görüldüğünü, *haggazuuašši-*'deki ve gene ^{NINDA}*zippulašši-*, *zippulašni/e-* grubundaki *-ašši* sonekinin insanı yanılgıya sürükleyebileceğini belirtmektedir. Zira Luvi menşeli *-ašši-* soneki ile aidiyet sıfatlarının türetildiği bilinmektedir⁴². H. Kronasser⁴³, *haggazuuašši-*'yi (ein Funktionär, "Tränker") olarak tanımladıktan sonra, sayfa 235'de ise (Proto-)Hattice'deki genitiv yerine sıfat kullanımının Luvice'ye etkisi olduğunun tamamıyla dışlanamayacağını, bunun şekli değil fonksiyonel bir etki olduğunu, Hititçesi ^{LÜ}*e/a-ku-ut-tar-ra-[aš]* olan (Proto-)Hattice ^{LÜ}*ha-ak-ga-zu-e-el*'in Hititçe bir metindeki (IBoT I 36 IV 37) ^{LÜ}*ha-ak-ga-zu-ua-aš-ši-eš*'i hatırlatmasının bir tesadüf olmayacağını açıklamakta, bu kelimenin *dutdušhijallaš* gibi *l-* teşkili olarak Hititçe'ye alınmayıp, *-ašši-* yoluyla dolaylı olarak Luvice'den alındığını öne sürmektedir. V. Haas⁴⁴, "Tränker" hatt. *haggazuēl* karşılığını vermektedir. J. Tischler⁴⁵, ^{LÜ}*haggazuuašši-*'ye "ein Funktionär, 'Tränker'" anlamını vererek, bunun (Proto-)Hattice'den (ph. *haggazuēl*'in Hititçesi ^{LÜ}*ekuttara-*) ödünç alınmış bir kelime

³⁶ HW: 46a.

³⁷ Reichert 1963: 82.

³⁸ Jie 1994: 33.

³⁹ Hoffner 1967: 66.

⁴⁰ Kammenhuber 1969: 435, 460.

⁴¹ Kammenhuber 1959: 73.

⁴² Friedrich 1960: 42, § 51b. *-ašši-* aidiyet sıfatı ile oluşturulmuş isimler için bkz. Kronasser 1966: 228, 231, 233; ayrıca bkz. Otten 1953: 119.

⁴³ Kronasser 1966: 140.

⁴⁴ Haas 1976: 205 n.15.

⁴⁵ HEG I: 125.

olduğunu bildirmekte, sondaki *-el/-il*'in yerine geçen *-ašši-* vasıtasıyla (Luvizm?) şeklinde H. Kronasser'in yukarıdaki görüşünü soruşturmaktadır. A. Kammenhuber⁴⁶, daha evvelki görüşü doğrultusunda, ^{LÜ}haggazuuašši-'yi Hit. ^{LÜ}akuttara- "Tränker" olarak tercüme edilen Hat. ^{LÜ}haggazzuel'in "bir defalık Hititçeleştirilmiş" şekli olarak kabul etmektedir. Kendisi *-ašši-* suffixinin değiştirilmiş şeklinden dolayı hiçbir şekilde "Luvizm"ın ortaya çıkmayacağını, çünkü güneybatı Anadolu'daki Luviler'in, Hititler ve Palalar'a karşın, orta Anadolu'daki Hattiler ile hiçbir temasa geçmediklerine dikkat çekmektedir. E. Neu⁴⁷ ve J. J. S. Weitenberg⁴⁸ ^{LÜ}haggazuuašši- için "Hititçeleştirilmiş" teşkil görüşüne katılmaktadırlar. O. Soysal⁴⁹, Hattice *hakkazzuel*=Hititçe ^{LÜ}ekuttara- "Tränker" olarak tanımladıktan sonra, *hakkazzuel* kelimesini isim öneki *ha-* ve *-l* eril soneki olarak ayırmakta ve geriye *kazzue* gövdesi kalmaktadır. Daha önce E. Laroche⁵⁰, *kazzue*⁵¹ için "coupe (à boire)" anlamını teklif etmiştir. Buna göre O. Soysal, *kāzzue* "Getränk" yahut "trinken, tränken" ile alakalı bir anlamda olmalıdır demektedir, bunun Hurricedeki *kāzi/kāsi* gibi Akadça(*kāsu*)'dan ödünç alınmış⁵² bir kelime olması gerektiğini düşünmektedir. O. Soysal⁵³, daha sonraki bir çalışmasında Hattice ^{LÜ}haggazuel, Hititçe/Luvice? ^{LÜ}haggazuuašši- "Tränker", s.182'de ^{LÜ}hakkazuel "Becher-Mann, der Tränker", s.277'de ise ^{LÜ}hagazuel "Becher-Mann; Tränker; Wasserbesorger"⁵⁴ anlamlarını verdikten sonra kelimenin analizini *ha=gazue=l*, *ha=*kazue=l*⁵⁴ şeklinde yapmaktadır. Kendisi, **kazue*'nin, muhtemelen Akadça *kāsu* "Becher" ile bağlantılıya geçirilebileceğini, Mezopotamya'dan ödünç alınmış bir kelime olacağını belirtmektedir⁵⁵. C. Girbal⁵⁶, ^{LÜ}haggazuel'e "Tränker" (KBo V 11 I 14'de Hititçe ^{LÜ}akuttarra-) karşılığını vermektedir.

⁴⁶ HW² H: 15b.

⁴⁷ Neu 1977: 274.

⁴⁸ Weitenberg 1984: 461 A.636.

⁴⁹ Soysal 1999: 164-5.

⁵⁰ Laroche 1966: 248-9, 380.

⁵¹ *kazzue*'nin "Bett"? (=yatak) karşılığı için bkz. Alp 1983: 110-1 ve n.140; Klinger 1996: 251-2 ve n.463.

⁵² Neu 1996: 70, 143, 309, 423-4; Neu 1997: 260.

⁵³ Soysal 2004: 143.

⁵⁴ Soysal 2004: 430.

⁵⁵ Soysal 2004: 559.

⁵⁶ Girbal 2002: 261.

-tara- suffixi, muhtemelen *-talla*⁵⁷'nin bir ses varyantı⁵⁸, biçim değiştirmiş şekli⁵⁹ olmalıdır. Bununla birlikte bu iki suffixin kullanımında bazı farklılıklar mevcuttur. Denominal *-talla-* soneki *-tara-*'nın tersine doğrudan doğruya köklere eklenmemektedir⁶⁰. Hititçe'de *-tara-* soneki ile türetilen kelimeler pek fazla değildir⁶¹. Bu soneki H. Kronasser⁶² *-ttara-* (*aku-ttara-*), aynı şekilde N. Oettinger⁶³ de *-ttara-* (< **-tor-*) olarak değerlendirmektedirler. E. Rieken⁶⁴ ise bir adım daha ileri giderek *-tar-a-* olarak bölmektedir. Genellikle bu sonек Hint-Avrupa dillerinde mevcut olan **-ter-/*-tor-* ile karşılaştırılmaktadır⁶⁵. *-tara-* suffixinin kökenini oluşturan *-at(t)alla-*'da *-att-* ve aidiyet suffixi *-alla-*'nm yığışımının söz konusu olduğu, *-alla-* sonekinin Luvice'den ödünç alınmış *-alli-* köklerinin tesiriyle ortaya çıktığı savunulmaktadır⁶⁶. E. Rieken⁶⁷ tarafından, en eski Hint-Avrupa dilinin, mukayeselerle sözcüklerin geçmişteki şekillerini yeniden kurabilme çalışmalarına (rekonstruksiyon) ait çok kısıtlı kalıntılar ile Hititçe karşılaştırıldığında *l-* gövdelerinin sayısının şaşırtıcı derecede yüksek olduğu, aynı durumun Luvice için de geçerli olduğu ifade edilmektedir. Ama *r/n-* çekiminde bunun farklı olarak ortaya çıktığı ve Anadolu dillerinin arkaik bir unsuru olarak değil, ancak bir yenilik olarak görülebileceği belirtilerek, bunun nedeninin orada oturan halkların dillerinin örneğin Hititçe'nin Hattice'den, Luvice'nin bilinmeyen bir güneydoğu Anadolu dilinden etkilenebileceği bildirilmektedir. Adı geçen araştırmacı, S. Alp (JKF 1, 1950, 124-125)'in Hititçe *l-* içeren suffixlerin hemen hemen tümü, yani *-al(l)a-*, *-al(l)i-*, *-al(l)u-*, *-ili-*, *-ila-*, *-ul(l)a-*, *-ul(l)i-*, *-ul(l)u-* aynı şekilde *-al-*, *-el-*, *-il-*, *-ul-* ve zamir olarak kullanılan genetik *-el'*i, köken ve meslek isimlerini belirten sözcüklerde kullanılan Hattice türetme morfemi *-il/-el'*e dayandığını ifade ederek, bunun Hititoloji'de uzun süre hakim olan, ilk bakışta Hint-Avrupa dillerine ait olarak görünmeyen her şeyi ödünç alınmış olarak görme eğilimine uygun olduğunu, ancak bunu

⁵⁷ *-talla-* soneki için bibliyografya ile birlikte bkz. Arıkan 2003: 1 n.1.

⁵⁸ Alp 1949: 268 n.110.

⁵⁹ Kammenhuber 1959: 73; Kronasser 1966: 175-6 §100, 187 §106 3.

⁶⁰ Oettinger 1986: 47 n.23; bibliyografya ile birlikte bkz. Rieken 1999: 286.

⁶¹ *-tara-* soneki ile oluşturulmuş kelimeler için bkz. Kronasser 1966: 187 § 106 3.

⁶² Kronasser 1966: 175.

⁶³ Oettinger 1986: 47 n.23.

⁶⁴ Rieken 1999: 264 ve n.1253.

⁶⁵ van Brock 1962: 125; Kronasser 1966: 174; HW² A: 54a; HED A: 266; Oettinger 1986: 47 n.23; Starke 1990: 346; Klinger 1996: 673; Rieken 1999: 285-6.

⁶⁶ Oettinger 1986: 47; Rieken 1999: 118.

⁶⁷ Rieken 1999: 429-30.

yaparken sessel ve işlevsel farklılıkların dikkate alınmadığını söylemektedir. Daha sonra, A. Kammenhuber ve H. Kronasser'in bu konudaki fikirlerini dikkatli bir şekilde ifade ettiklerini, onların anlayışına göre temel dilde mevcut olan *l-* biçimlerinin yabancı dillerin etkileriyle yayılmış olabileceği (A. Kammenhuber 1969: 297-298), burada sadece "eski kalıntıların yoğunlaştırılması"nın söz konusu olduğu (H. Kronasser 1966: 323) şeklindeki görüşlerini eserinde belirtmektedir. Kendisi, *-l-* ile biten Hattice sözcüklerin Hititçe'ye girmiş olmasından kuşku duyulamayacağına (krş. ^{LÜ}tudduşhiial → ^{LÜ}dudduşhiialla-, ^{LÜ}şahtaril → ^{LÜ}şahtarili-), şahıs adı ^mHattušili-'nin muhtemelen köken isim "Hattuša'lı" anlamında *Hattuš-il'*e dayandığına, çoğunlukla burada bir "tema ünlüsü" olan *-a-* veya *-i-*'nin ortaya çıktığına, burada Hititçe'de miras kalan soneklerin benzeşmesinin söz konusu olduğuna değindikten sonra, bu soneklerin verimlilikleri bakımından özellikle itici bir güç kazanmış olmalarına, *-alla-* örneğinin sadece belirsiz bir tahmin olabileceğine, *-ili-* için ise bunun sınırlı kullanıldığına, çünkü bu sonekin dil tarihinin tümü içinde çok nadiren ortaya çıktığına işaret etmektedir. E. Rieken, buna karşı E. Beneviste ve N. van Brock'un da bir çok Hititçe *l-* sonekinin Hint-Avrupa dillerindeki bir kökenden geldiğini, yine son zamanlarda H. C. Melchert ve N. Oettinger'in de Nom. Sg. haldeki *-l-* ile biten bir dizi adın tamamının, bu son sesin kök ünlüsü **-o-* ya da **-i-*'nin düşmesi sonucu ortaya çıktığı görüşünü savunduklarını söylemekte, 'temelde bulunan sonekler tabii ki Hint-Avrupa kökenlidir' ifadesiyle fikrini açıklamaktadır.

Hititçe'nin Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir dil olduğu kuşkusuzdur. Ancak yazı ile birlikte en başta Sumerce, Akadça ve Hurrice'den ve belirgin şekliyle Hattice olmak üzere birlikte yaşadığı yerli Anadolu dillerinden alınan çok fazla yabancı kelime nedeniyle dil yabancılaşmış ve Hint-Avrupa kökenli sözcük dağarcığının sayısı azalmıştır⁶⁸. Fakat son yıllarda Hititçe'deki tüm kelimeleri, henüz anavatanı tam olarak bilinmeyen⁶⁹ Hint-Avrupa dilleri ile mutlaka ilişkiye geçirmek çabası sezilmektedir. Tahminen M.Ö. III. bin yılın sonlarında anavatanlarını terk eden Hititler, Anadolu'ya göç etmişler⁷⁰, burada bulunan Hattiler ile birlikte yaşamışlar, aynı coğrafi alanı paylaşmışlardır. Hititler, yüzyıllar boyu süren bu ortak yaşamın

⁶⁸ Bkz. Ünal 2002: 57-8.

⁶⁹ Bu konudaki çeşitli görüşler için bkz. Ünal 2002: 11-29.

⁷⁰ Oettinger 2002: 50-2a/407-8a ve n.1; Ünal 2002: 26.

doğal sonucu olarak, kendilerinden farklı dil ailesine mensup olan Hattice'ye ait pek çok ögeyi kendi dillerine aktarmışlardır. Bunda Hattilerin dinsel ve kültürel yaşamlarının üstünlüğü rol oynamış olmalıdır. Bu etkileşim sonucunda, *-l sonekli kelimeler, Hint-Avrupa kökenden ziyade, Hattice'den Hititçe'ye tema ünlüler dahil edilmek suretiyle ödünç alınmış, Hitit dilinin yapısına uygun bir hale getirilmiş olmalıdırlar (Örn. Hattice ^{LÜ}*dudduḫijal*, Hititçe ^{LÜ}*duduḫijalla-* gibi). Zira Hattice'de *-l eril sonekinin isim ve sıfat teşkilinde kullanıldığı bilinmektedir⁷¹.

Hattice ^{LÜ}*haggazuel*, IBoT I 36 IV 37'de ^{LÜ}*haggazuuašišēš* biçiminde geçmektedir. Buraya göre, Hattice isim yapımında kullanılan -l eril sonekinin Hititçe karşılığı -ašši- suffixedir. Her ne kadar -ašši- sonekinin Luvicede aidiyet sıfatlarının türetiminde kullanıldığı biliniyorsa da, Hitit çiviyazılı metinlerde sadece bir kez geçen bu yapımda, kanımızca Luvicede bir türetim söz konusu olmayıp⁷², daha ziyade kelime Hitit dilinin yapısına uyarlanmış olmalıdır.

^{LÜ}*akuttara-* için yukarıda verilen literatürde görüldüğü gibi, ağırlıklı olarak “içirici” olmak üzere, “içen kişi, su getiren, içki dağıtıcı/sâki, vekilharç-kahya” gibi karşılıklar verilmiştir. *akuttara-*, Hititçe *eku-/aku-* “içmek, içirmek” fiili ve kökeni -*talla-* olan -*tara-* soneki ile türetilmiştir. Aynı zamanda, bu kelimenin Hatticesi *haggazuel* <*ha*=**kazue=l*, Akadça *kāsu* “kadeh” ile bağlantıya geçirilebilecek Hattice **kazue* ile de alakalıdır. Hititçe ve Hattice kelimelerde, içerik bakımından, muhtemelen kadeh ile bir kişi (erkek) tarafından, başka kişilerin içmesi için bir “içecek” sunulması söz konusudur. Bu görev için teklif edilen saki “Esk. içki toplantısında kadeh sunan, içki dağıtan (kimse)”⁷³ anlamındadır. Buna karşılık, *akuttara-* kelimesinin kökenini oluşturan *eku-/aku-* fiili ile, eldeki mevcut metinlere göre, içecek türü tespit etmek mümkün değildir. Böylece, ^{LÜ}*akuttara-*'yı “içecek sunan kişi” olarak tercüme etmek istiyoruz.

⁷¹ En son çalışma Soysal 2004: 228 ve 182, 214, 221 eski bibliyografya ile.

⁷² Boğazköy'de bulunmuş çiviyazılı Luvicede belgelerde, Hatti kökenli unsurlar (tanrıça Kamrušepa'nın yanı sıra Pirğa, Şulinkatti, Zilipura gibi Hatti kökenli tanrı adları) bulunmaktadır (Hatti efsanelerini anımsatan motiflerin yer aldığı, hastalık tedavi büyülerini ile ilgili metinlerin trans. için bkz. Starke 1985: 221-57). Bu da bize, köklü bir Anadolu kültürüne sahip olduğuna inandığımız Hatti kültürünün, Hititçe gibi Luvicede de etkilemiş olduğunu göstermektedir. Ayrıca bkz. Soysal 2002: 185 ve n.43; Oettinger 2002: 53c-4a,b/409.

⁷³ Bkz. Meydan Larousse, cilt 17, “saki” maddesi.

Daha evvelki bir çalışmamızda⁷⁴, *akuttara-* ile *zilupuriyatalla-* adamlarının Hatti kökenli “inşa ritüelleri”nde ritüel icracısı olarak görev almaları nedeniyle zaman içerisinde bu iki görevlinin birbirlerinin yerini almış olabilecekleri görüşü üzerinde durulmuştu. KUB LVIII 52⁷⁵ numaralı metnin ay.III 17'-18'. satırlarında *zilupuriyatalla-* adamları GAL⁷⁶ “kadeh” ile ilgili olarak anılmaktadır. *zilupuriyatalla-* adamlarının diğer görevleri yanı sıra kadeh ile ilgili bir icraatta bulunmaları, Hattice **kazue*'nin “kadeh” anlamını ve ^{LÜ}*akuttara-* ile ^{LÜ}*zilupuriyatalla-*'nin aynı görevleri yaptıklarını destekler nitelikte görünmektedir.

II) ^{LÜ}akuttara-'nın görev ve işlevleri

a. İnşa ritüellerinde ^{LÜ}akuttara-

Hattice-Hititçe olarak bir evin yani kralî bir yapının inşası nedeniyle düzenlenen iki dilli, mitik⁷⁷ içerikli bir inşa ritüeli olan, orijinali eski Hititçe'ye geri giden yeni Hititçe kopya metin⁷⁸ KBo XXXVII 1'de *akuttara-* adamı görev almaktadır. Yapının temeli atılırken gerçekleştirilen bu ritüeli ^{LÜ}akuttara-'nın icra ettiği anlaşılmaktadır:

KBo XXXVII 1⁷⁹

öy. 1 *ma-a-an-za LUGAL-uš É^{HLA} GIBILTM ku-ua-pi-ik-ki*
 []⁸⁰ *ú-e-te-ez-zi ma-a-na-aš-ta ša-a-ma-a-nu-uš*
 2 *šu-uh-ḫa-an-zi nu ^{LÜ}a-ku-ut-tar-aš a-ni-e[-ez-zi] ta⁸¹*
ke-e ud-da-a-ar me-ma-i

⁷⁴ Arıkan 2003: 1-26.

⁷⁵ Trans. ve terc. için bkz. Arıkan 2003: 18.

⁷⁶ (DUG)GAL için bkz. HW Erg.3: 40a.

⁷⁷ Klinger 1996 sayfa 272'de KBo XXXVII 1'in gerçekte bir inşa ritüelini içermediğini, metinde açıkça gösterildiği gibi mitik alanla ilişkili bir anlatımın söz konusu olduğunu bildirmektedir. Schuster ise 1974: 60'da bu ritüelin amacının inşaatın devam etmesini garantiye almak olduğunu ve bu ritüelin bir parçası olan (kısmen majik) hareketlerin temel atılırken yapıldığını söylemektedir. Klinger 1996: 272 n.46'da bu görüşün bazı koşullarda geçerli olabileceğini kabul etmektedir.

⁷⁸ Metnin tarihlenmesi için bibliyografya ile birlikte bkz. Soysal 2002: 184 ve n.41; ayrıca bkz. HW² A: 54a: (Jheth.).

⁷⁹ Trans. ve terc. için bkz. Kammenhuber 1962: 2-3; Klinger 1996: 271, 638-9.

⁸⁰ Krş. Kammenhuber 1962: 2: [*an-da*].

⁸¹ Krş. Kammenhuber 1962: 2: *a-ni-e[-iz-zi na-]aš-ta*.

- öy. 1 Kral herhangi bir yerde yeni evler inşa ettiğinde, temel taşlarını
 2 doldurduklarında, *akuttara*-adamı (ritüel) icra e[der] ve bu sözleri söyler.

Metnin sol sütunu Hattice, sağ sütunu Hititçe olarak devam etmektedir. *akuttara*-adamının görevi metni okumak ve bu arada ritüel esnasında bir takım hareketler yapmaktır. Ritüel icra etmek için gerekli malzemeler, metnin sonunda *akuttara*-adamı tarafından saraydan alınmaktadır⁸²:

- ay. 22' [^LÜ] *a-ku-ut-tar-aš* [I]Š-TU É.GAL^{LIM} *ki-i da-a-i*
 I^{SIG} *ki-iš-ri-iš* BABBAR I^{SIG} *ki-i[š-ri-iš* GE₆]
- 23' [I^{SIG} *pít-tu-la-aš* ZA.[GÌ]N I^{SIG} *pít-tu-la-aš* SA₅ ŠU-ŠI
 X[?] GIŠ^G GAG^{BI.A} URUDU I GÍN.GÍN TA.ÀM
- 24' [] X *ya-al-le-eš* UR[UD]U II GÍN.GÍN TA.ÀM
 I GU₄ URUDU V GÍN.GÍN KIL.LÁ.BI *nu* GU₄-un []
- 25' [*iš-t*] *a-na-na-aš kat-t[a-a]n [d]a-a-i* XII GIŠ^N NÍG.GUL
 URUDU II GÍN.GÍN TA.ÀM I^{GIŠ} IG URUDU []
- 26' [x GÌ]N.GÍN KIL.LÁ.BI []x URUDU V GÍN.GÍN
 KIL.LÁ.BI []
-
- 27' [x NINDA.]GUR₄.RA I^{DUG} *hu-u[p-pár mar-n]u-ua-*
an I DUG KA.GAG I PA ZÍZ I PA ŠE I PA *kar-aš*
 I PA BAPPIR I [P]A DIM₄
- 28' [I PA] NÍG.ÀR.RA I *pu-t[i-iš* MUN] I GA.KIN.AG
 I EM-ŠÚ I KUŠ UR.MAḤ I KUŠ [PÌRI]G.TUR
- 29' [I KUŠ[?]] ŠAḤ.GIŠ.GI I^{GIŠ} B[AR.KÍN[?]] I[?] GIŠ^{BANŠUR}
 Ú-NU-UT BÁḤAR *hu-u-ma-an ki-i* ^{LÜ} *a-ku-tar-aš*
da-a-i[]

- ay. 22' *akuttara*-adamı saraydan bunları alır: Bir beyaz *kišri*-⁸³,
 bir [siyah] *ki[šri-]*,
 23' [bir] ma[v]i şerit⁸⁴, bir kırmızı şerit, bakırdan yetmiş[?]
 kazık, her biri bir şekel []

⁸² Trans. ve terc. için bkz. Klinger 1996: 648-9.

⁸³ (SIG) *kišri*- için bkz. Kronasser 1966: 225 "etwas aus Wolle"; HEG I: 591 vd. "etwas aus Wolle"; Klinger 1996: 777 "ein Wollgegenstand"; HHw: 80 "etwas aus Wolle, 'Handschuh'??".

⁸⁴ (SIG) *pittula*- için bkz. CHD P: 365a-6a: "loop"; Košak 1982: 233: "noose, strap"; HHw: 134 "Zwirnspule, Schnur".

- 24' [] bakırdan on *ualla-*, her biri iki şekel, bakırdan bir sığır, onun ağırlığı beş şekel ve sığırı []
- 25' [su]nağın altına [k]oyar. Bakırdan on iki çekiç², her biri iki şekel, bakırdan bir kapı []
- 26' onun ağırlığı [... ş]ekel, bakırdan []... , onun ağırlığı beş şekel []
-
- 27' [... kalın] ekmek, bir *huppar*-kabı (dolusu) *marnuuan*-birası, bir kap âdi bira, bir *PA*⁸⁵ (ölçüsünde) kızılca buğday, bir *PA* (ölçüsünde) arpa, bir *PA* (ölçüsünde) buğday, bir *PA* (ölçüsünde) bira mayası, bir [*P*]*A* (ölçüsünde) malt,
- 28' [bir *PA* (ölçüsünde)] ince un, bir to[*pak*⁸⁶ tuz,] bir peynir, bir yoğurt mayası, bir aslan postu, bir [par]s postu,
- 29' [bir] yaban domuzu[postu²], bir k[ıl]ıf², bir² masa, çanak çömlek; tüm bunları *akuttara*-adamı alır. []
-

Metnin kolofonunda, temel atma ritüelini icra eden şahsın ^{LÜ}*akuttara*- olduğu bir kez daha belirtilmiştir:

- ay. 30'] *A-ŪA-AT* ^{LÜ}*a-[k]u-ut-tar-aš QA-TI*
- ay. 30'] *akuttara*-adamı'nın sözleri; bitmiştir.

Yine bir inşa ritüelini içeren, orijinali eski Hititçe'ye geri giden yeni Hititçe kopya metin⁸⁷ KBo XLV 214'de ^{LÜ}*akuttara*-, Fırtına Tanrısının adamı (rahibi) (^{LÜ}^DU) (öy.9') ile aynı içerikte anılmaktadır. *akuttara*-adamı, arka yüzü iyi korunmamış metnin 9'.

⁸⁵ *PA* için bkz. AHW II: 833b: *parisu* "1/2 Kor".

⁸⁶ (^{MUN})*puti*- için bkz. CHD P: 402b: "lump (of salt)"; ayrıca bkz. HW Erg.2: 21a: *pütis* "Maß für Salz?"; Kronasser 1966: 237, 238: *puti*-(?) "ein bestimmtes Maß", 204: *putis* (oder *s*-Stamm?) "ein bestimmtes Maß", 328: *pu-(u)-ti-iš* MUN "(bestimmtes) 'Maß Salz' "; HdW: 66: *putis*- "ein Maß für Salz"; HEG P: 676: *puti*- "Klumpen, Brocken" (speziell von Salz); HHw: 137: *puti*- "Klumpen, Brocken" (speziell von Salz, daher dann auch Maßeinheit für Salz); ^{MUN}*puti*- "(Salz-)Klumpen, (Salz)Brocken".

⁸⁷ Bkz. KBo XLV Inhaltsübersicht VIII.

satırında] LÜ *a-ku-ut-ta[-*] ve 18'. satırında] LÜ *a-ku-ut-ta-a-ra-aš* biçiminde geçmektedir.

b. Dini metinlerde LÜ *akuttara-*

Hititlerin kutladıkları çeşitli bayramlarda *akuttara*-adamları da görev almaktadırlar. Metnin iyi korunmamış olması nedeniyle, hangi bayrama ait olduğu tam olarak anlaşılamayan, bir bayram ritüelinde LÜ *akuttara-*, *zilipurijatalla*-adamı ve Fırtına Tanrısının adamı (rahibi) (LÜ D^U) ile birlikte görev yapmaktadır. Orijinali eski Hititçe'ye geri giden, yeni Hititçe⁸⁸ metin şöyledir:

KBo XXIV 93 (duplikat metin HT 40 öy. 2' - 11')

ay.III 24 [GI]M-an-ma-at-kán ka-ri-pa-u-ua-an-zi⁸⁹ aš-ša-nu-ua-an[-zi]

25 [nam⁹⁰]-ma-at LÜ D^U LÜ *a-ku-ut-tar-ra-aš*⁹⁰ LÜ *za-li-pu[-ra-tal-la-aš]*

26 [LÜ/MUNUS.MEŠ^x]U.GI URU *Ha-at-ti-ia da-a-an a-ni-ia-a*[n-zi]

27 [] x x x [-t(a)] GİŠ *hu-im-pa-az*⁹¹ *hur-nu-ua-a*[n-zi]

28 [(x)] *ar-ri-ra-an-zi*⁹² [

29 [LÜ] *a-ku-ut-tar-ra-aš*⁹³ LÜ *za-li-pu[-ra-tal-la-aš]*⁹⁴

30 [] x *da-a-an a-ni-ia-an[-z(i)]*

31 []-x-zi *a-pé-e-i*[a

32

⁸⁸ Tarihleme için bkz. HW² A: 54a.

⁸⁹ Duplikat metin HT 40 öy. 2' *ka'-ri-pa-u-ua-a*[n.

⁹⁰ HT 40 öy. 3' LÜ *a-ku-ut-tar-aš*.

⁹¹ HT 40 öy. 5' GİŠ *hu-im-pa-za*.

⁹² HT 40 öy. 6' *a-ar-ra-an[-zi]*.

⁹³ HT 40 öy. 7'] *a-ku-ut-tar-aš*.

⁹⁴ HT 40 öy. 7' LÜ *zi-li[-pu-ri-ia]-tal[-la-aš]*. Tamamlama için ayrıca bkz. Sommer 1922: 60 n.l.

- ay.III 24 Fakat onlar yemeğe hazırlandıklarında,
 25 [son]ra onları Fırtına Tanrısı'nın adamı, "akuttara-
 adamı", zalipu[ratalla-] adamı
 26 ve Hatti kentinin yaşlıları ikinci defa icra ederl[er.
 27 [] ... yer döşemesini?⁷ sularl[ar.
 28 [] kazırlar. [
 29 [] "akuttara-adamı", zalipu[ratalla-]
 adamı
 30 [] ... ikinci defa icra ederler.
 31 [] ... ve onlar d[a
 32

Kral ve kraliçenin birlikte katıldıkları bir bayram ritüeline(?) ait fragmanda *akuttara*-adamları, su taşıyıcılar⁹⁵ (^{LÜ.MEŞ}A.İL[.LÁ[?]] ve silah/alet adamı⁹⁶ (^{LÜ} ^{GIŞ}TUKUL) ile birlikte anılmaktadırlar:

KUB LV 56 (Bo 2257)⁹⁷

- ay.[?] 8' [] ... nu ^{LÜ} ^{GIŞ}TUKUL-li le-e [
 9' -]e le-e ti-an-zi ^{LÜ.MEŞ}A.İL[.LÁ[?]
 10' -š]a-an-du

- 11' ^{LÜ.}MEŞ a-ku-ud-da-ru-uš ud-ne-e-ia pi-x[
 12' ^{LÜ.}MEŞ a-ku-ut-ta-ru-uš LUGAL-aš
 MUNUS.LUGAL[

Yine, kötü korunmuş bir bayram ritüeli fragmanı olan KBo XXI 71 10' 'da *akuttara*-adamları (^{LÜ}MEŞ a-ku[-]) geçmekte, aynı metnin 2', 4', 6'. satırlarında Zip(pa)landa, Ankuu_u, Neša (Nešumeni_š) kentleri, 8'. satırında ise saki (^{LÜ}SAGI) söz konusu edilmektedir.

c. Erzak listelerinde ^{LÜ}akuttara-

Bayramlarda yer alan görevlilerin ve çeşitli kült aletlerinin listesini içeren *MELQĒTU(M)* listelerinde⁹⁸ de *akuttara*-adamları

⁹⁵ ^{LÜ.MEŞ}A.İL.LÁ için bkz. yukarıda: 24-5 ve n.6, 7, 8.

⁹⁶ ^{LÜ} ^{GIŞ}TUKUL için bibliyografya ile birlikte bkz. Pecchioli Daddi 1982: 30-3; Beal 1988: 269-305; Beal 1992: 55-6.

⁹⁷ Metin Kammenhuber tarafından HW² A: 54a'da (Jheth.) yeni Hititçe olarak tarihlendirilmektedir.

⁹⁸ *MELQĒTU(M)* için bibliyografya ile birlikte bkz. Singer 1983: 147-9.

anılmaktadır. Bunlardan biri de ^{LÚ}akuttara- için erzak listesini içeren eski Hititçe bir metindir:

KBo XVI 71 + KBo XVII 14 + KBo XX 4 + 16 + 24 + KBo XXV 13⁹⁹

öy.II x+1 [] ME-EL-QÉ-E[T ^{LÚ100}]a-ku-ta-r[a-aš
LUGAL-ua-aš a-ap-pa-an

2' [] XX ^{NINDA}ha-a-l[i-iš] XXX-iš X ^{NINDA}t[u-n]i-ik
L' [-iš

3' II[?] DUG mar-nu-an [ŠA I] hu-up-pár Ū^{DUG}ha-ni-
iš-š[a-

öy.II x+1 [] [Kralın arkasında (bulunan)] akuttar[a-
adaminın] erzak listesi:

2' [] otuz birim yirmi *hali*-ekmeği, elli[?] [birim] on
tunik-ekmeği,

3' bir *huppar*-kabı ve (bir) *hanišša*-kabından iki[?]
kap *marnuuan*-birası, [

Metinde *akuttara*-adamı kral ile birlikte anılmaktadır.

Benzer metin KBo XX 7 + KBo XXV 16 da eski Hititçe bir bayram ritüeli içermektedir. *akuttara*-adamları *kağari-* (*kağaret-*)¹⁰¹ ekmeği ile aynı konteks içinde anılmaktadır.

KBo XX 7 + KBo XXV 16¹⁰²

ay.[?] 16' [] X I ^{NINDA}ka-ğa-re-et ^{LÚ.MEŠ}a-ku-ud-da[-

d. Bir fragmanda ^{LÚ}akuttara-

İyi korunmadığı için hangi metin grubuna dahil olduğu tam olarak bilinemeyen, Hattice pasajlar içerdiği anlaşılan KUB XLVIII

⁹⁹ Trans. için bkz. Neu 1980: 36-7, 40 Nr.13; Metin çalışması için bkz. Popko 1994: 110-1.

¹⁰⁰ Bkz. Neu 1980: 40 n.124; Popko 1994: 127.

¹⁰¹ ^{NINDA}kağari- (^{NINDA}kağaret-) için bibliyografya ile birlikte bkz. Neu 1983: 88 n.332, 89: "Brotsorte"; ayrıca bkz. HEG I: 460: (^{NINDA})gağari- (eine Brotsorte); HHw: 69: (NINDA/<<)gağari- (kağari-) altheth. kağaret (ein Gebäck).

¹⁰² Trans. için bkz. Neu 1980: 48, 49 ve n.171 Nr.16.

49 numaralı fragmanın 3'. satırı C. Kühne¹⁰³ tarafından Hattice (*i-i*)*a-aḥ-tu-ú-ul*[¹⁰⁴ şeklinde okunmaktadır. Adı geçen yazar, aynı fragmanın 4'. satırının da ^{LÜ}*a-ku-ut-tar-]ra-aš ma-a[l-di* “akuttara-adamı dua eder” biçiminde tamamlanabileceğini bildirmektedir¹⁰⁵. Kırık kısmı, bu tamamlamadan yola çıkarak ve bir adım daha ileri giderek, ^{LÜ}*a-ku-ut-tar-]ra-aš ma-a[l-di ḥa-at-te-li*¹⁰⁶ olarak tamamlamak istiyoruz. Bu durumda, *akuttara*-adamlarının da tıpkı *zilipuriyatalla*-adamları gibi Hattice dua ettikleri düşünülebilir. Bu, aynı zamanda ^{LÜ}*akuttara*-nın Hatti kökenine de uygun düşmektedir.

III) Sonuç

^{LÜ}*akuttara*- Hatti kültürüne dahil bir görevlidir. Hattice'den Hititçe'ye ödünç alınmak suretiyle Hitit dilinin yapısına uygun bir forma sokulan ^{LÜ}*akuttara*-'yı “içecek sunan kişi” olarak tercüme etmek istiyoruz. Aynı şekilde, Hattice ^{LÜ}*ḥaggazuel*'in Hititçe biçimi ^{LÜ}*ḥaggazuušaši*-’de de kelimeyi Hitit gramerine uyarlama amacı hedeflenmektedir. ^{LÜ}*akuttara*- Hatti kökenli “inşa ritüelleri”nde ritüeli icra eden bir rahip olarak görev almaktadır. Aynı görevi icra eden *zilipuriyatalla*-adamları ile zaman içersinde birbirlerinin yerini almış olmalıdırlar. ^{LÜ}*akuttara*- ve ^{LÜ}*zilipuriyatalla*- sadece bir belgede (KBo XXIV 93 ay.III 25, 29) yan yana geçmektedirler. Bu durum doğal olarak bu görüşün aleyhinde görünmektedir. Bununla birlikte Hititlerin çok uzun yıllar süren dinsel yaşamları esnasında bazı dönemlerde bu iki görevli birlikte görev almış olmalıdırlar. ^{LÜ}*akuttara*-nın ^{LÜ}*zilipuriyatalla*-ya göre çok daha az ve daha ziyade eski Hititçe belgelerde anılması bu görüşün lehinedir.

akuttara-adamları bir *MELQĒTU(M)* listesinde kral ile birlikte anılmakta, iyi korunmadıkları için adını belirleyemediğimiz bayramlarda görev almaktadırlar. Kral ve kraliçenin katıldıkları bayramda, onların huzurunda bulduklarından, önemli bir konuma

¹⁰³ Kühne 1980: 101.

¹⁰⁴ Bu kelime, Hattice-Hititçe olarak düzenlenmiş, iki dilli “gökten düşen ay efsanesi”ne ait VBoT 73'ün Hattice pasajını içeren I. sütun 3'. satırında (*i-a-ḥ-tu-ul*), yine aynı efsaneye ait KUB XXVIII 4 öy.27a (*i-i-a-ḥ-ti²-ul*)’da; KBo XXV 121 I 2' (*i-a-ḥ-tu-ú-ul*)’de; KBo XXV 134 3' (*[i]a-aḥ-tu-ú-[ul(-)*]’de; Bo 69/461 3' (*[i-a]ḥ-tu-ú-ul*)’de geçmektedir. Bu konuda bibliyografya ile birlikte ayrıca bkz. Soysal 2004: 476, 479.

¹⁰⁵ Kühne 1980: 101 ve n.43.

¹⁰⁶ Bkz. KUB XXVIII 95 öy.² II 2 *ma-at-ti ḥa-at-te-li* [.

sahip olmalıdırlar. ^{LÜ}akuttara-, Fırtına Tanrısının adamı (rahibi) (^{LÜ}DU), zilipuriyatalla-adamı, su taşıyıcı/saka (^{LÜ}A.İL.LÁ), silah/alet adamı (^{LÜ}GIS-TUKUL), Hatti kentinin yaşlıları ve saki (^{LÜ}SAGI) ile birlikte görev yapmakta ya da bunların yanında geçmektedir. Aynı zamanda bu görevliler, Zip(pa)landa, Ankuşa ve Neşa kentleri ile ilişkili olarak anılmaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Alp 1949: S.Alp, "Hititlerde sosyal sınıf NAM.RA'lar ve ideogramın Hititçe karşılığı", *Belleten* XIII/50, 1949: 245-270.
- Alp 1983: S.Alp, *Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels, Kultanlagen im Lichte der Keilschrifttexte*, TTKY 6/23, Ankara 1983.
- Arikan 2003: Y.Arikan, "Hitit çivi yazılı kaynaklarında ^{LÜ}zilipuriyatalla- görevlisi", *ArAn* VI/2, 2003: 1-26.
- Beal 1988: R.H.Beal, "The ^{GIS}TUKUL-institution in Second Millennium Hatti", *AoF* 15, 1988: 269-305.
- Beal 1992: R.H.Beal, *The Organization of the Hittite Military*, THeth 20, Heidelberg 1992.
- van Brock 1962: N.van Brock, "Dérivés nominaux en L du Hittite et du Louvite", *RHA* XX/71, 1962: 69-168.
- Friedrich 1928/29: J.Friedrich, "Reinheitsvorschriften für den hethitischen König", *MAOG* 4, 1928/29: 46-58.
- Friedrich 1932: J.Friedrich, *Kleinasiatische Sprachdenkmäler*, Berlin 1932.
- Friedrich 1960: J.Friedrich, *Hethitisches Elementarbuch* I. 2nd ed. Heidelberg 1960.
- Girbal 2002: C.Girbal, "Zum hattischen Lexion", *AoF* 29, 2002: 249-287.
- Güterbock 1973: H.G.Güterbock, "Einige seltene oder schwierige Ideogramme in der Keilschrift von Boğazköy", *Festschrift Heinrich Otten*, 27. Dezember 1973, Wiesbaden 1973: 71-88.
- Güterbock - van den Hout 1991: H.G.Güterbock and Th.P.J. van den Hout, *The Hittite Instruction for the Royal Bodyguard*, AS 24, Chicago, Illinois 1991.

- Haas 1976: V.Haas, (eleştiri/review: H.-S.Schuster, *Die hattisch-hethitischen Bilinguen* 1/1, 1974) *WZKM* 68, 1976: 201-207.
- HdW: J.Tischler, *Hethitisch-deutsches Wörterverzeichnis*, Innsbruck 1982.
- HED: *Hittite Etymological Dictionary* - Berlin/New York/Amsterdam 1984vd.
- HEG: *Hethitisches etymologisches Glossar* - Innsbruck 1977vd.
- HHw: J.Tischler, *Hethitisches Handwörterbuch mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen*, Innsbruck 2001.
- Hoffner 1967: H.A. Jr. Hoffner, "An English-Hittite Glossary", *RHA* XXV/80, 1967: 7-99.
- HW Erg. 1-3: *Hethitisches Wörterbuch Ergänzungsheft* - Heidelberg 1957, 1961, 1966.
- Jie 1994: J.Jie, *A Complete Retrograde Glossary of the Hittite Language*. Publications de l'Institut historique-archéologique néerlandais de Stamboul 71, İstanbul 1994.
- Kammenhuber 1959: A.Kammenhuber, "Protohattisch-Hethitisches", *MSS* 14, 63-83.
- Kammenhuber 1962: A.Kammenhuber, "Hattische Studien I", *RHA* XX/70, 1962: 1-29.
- Kammenhuber 1969: A.Kammenhuber, *Das Hattische, Handbuch der Orientalistik Erste Abteilung, II. Band, 1. und 2. Abschnitt, Lfg.2: Altkleinasiatische Sprachen*, Leiden/Köln 1969.
- Klinger 1996: J.Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht*, *StBoT* 37, Wiesbaden 1996.
- Koşak 1982: S.Koşak, *Hittite inventory texts (CTH 241-150)*, *THeth* 10, Heidelberg 1982.
- Kronasser 1966: H.Kronasser, *Etymologie der hethitischen Sprache I*, Wiesbaden 1966.
- Kühne 1980: C.Kühne, "Bemerkungen zu einem hattischen Textensemble", *ZA* 70, 1980: 93-104.
- Laroche 1966: E.Laroche, *Les Noms des Hittites*, *Études Linguistiques* IV, Paris 1966.
- Neu 1977: E.Neu, (eleştiri/review: J.Tischler, *Hethitisches etymologisches Glossar. Mit Beiträgen von Günter Neumann*, Lieferung 1 (a--*ḫaruaši-*), 1977) *IF* 82, 1977: 269-275.

- Neu 1980: E.Neu, *Althethitische Ritualtexte in Umschrift*, StBoT 25, Wiesbaden 1980.
- Neu 1983: E.Neu, *Glossar zu den althethitischen Ritualtexten*, StBoT 26, Wiesbaden 1983.
- Neu 1996: E.Neu, *Das hurritische Epos der Freilassung I: Untersuchungen zu einem hurritisch-hethitischen Textensemble aus Hattuša*, StBoT 32, Wiesbaden 1996.
- Neu 1997: E.Neu, "Akkadisches Lehnwortgut im hurritischen", *ArAn* 3, *Emin Bilgiç Anı Kitabı/GsBilgiç*, 1997: 255-263.
- Neu - Rüter 1989: E.Neu und Chr.Rüter, *Hethitisches Zeichenlexion: Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*, StBoT Beiheft 2, Wiesbaden 1989.
- Oettinger 1986: N.Oettinger, "Anatolische 'Kurzgeschichten' ", *ZVS=KZ* 99, 1986: 43-53.
- Oettinger 2002: N.Oettinger, "Indogermanische Sprachträger lebten schon im 3.Jahrtausend v.Chr. in Kleinasien. Die Ausbildung der anatolischen Sprachen./Hint-Avrupa Dilleri Grubuna Ait Dilleri Konuşanlar Anadolu'da MÖ 3.Binyıldan Bu Yana Yaşıyorlardı. Anadolu Dillerinin Oluşumu.", *Hititler ve Hitit İmparatorluğu 1000 Tanrılı Halk/Die Hethiter und ihr Reich das Volk der 1000 Götter*, Bonn 2002: 50-54/404-409.
- Otten 1953: H.Otten, *Zur grammatikalischen und lexikalischen Bestimmung des Luvischen*, Institut für Orientforschung Veröffentlichung 19, Berlin 1953.
- Pecchioli Daddi 1982: F.Pecchioli Daddi, *Mestieri, professioni e dignità nell'Anatolia ittita*, *Incunabula Graeca* 79, Rome 1982.
- Popko 1994: M.Popko, *Zippalanda: Ein Kultzentrum im hethitischen Kleinasien*, *THeth* 21, Heidelberg 1994.
- Reichert 1963: P.Reichert, "Glossaire inverse de la langue Hittite", *RHA* XXI/73, 1963: 61-143.
- Rieken 1999: E.Rieken, *Untersuchungen zur nominalen Stammbildung des Hethitischen*, StBoT 44, Wiesbaden 1999.

- Schuster 1974: H.-S.Schuster, *Die hattisch-hethitischen Bilinguen I/1*, Documenta et Monumenta Orientis Antiqui 17, Leiden 1974.
- Singer 1983: I.Singer, *The Hittite KI.LAM Festival, Part One*, StBoT 27, Wiesbaden 1983.
- Sommer 1922: F.Sommer, "Hethitisches II.", *BoSt* 7, 1922: 1-66.
- Sommer 1947: F.Sommer, *Hethiter und Hethitisch*, Stuttgart 1947.
- Sommer - Falkenstein 1938: F.Sommer und A.Falkenstein, *Die hethitisch-akkadische Bilingue des Ḫattušili I. (Labarna II)*. Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften Neue Folge 16, München 1938.
- Soysal 1999: O.Soysal, (eleştiri/review: J.Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht*, StBoT 37, 1996) *Kratylos* 44, 1999: 161-167.
- Soysal 2002: O.Soysal, "Ortak bir Eski Anadolu kelimesi *parninka/i-*'nin kökeni hakkında", *ArAn* 5, 2002: 171-191.
- Soysal 2004: O.Soysal, *Hattischer Wortschatz in hethitischer Textüberlieferung*. Handbuch der Orientalistik I, 74, Leiden/Boston 2004.
- Starke 1985: F.Starke, *Die keilschrift-luwischen Texte in Umschrift*, StBoT 30, Wiesbaden 1985.
- Starke 1990: F.Starke, *Untersuchung zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens*, StBoT 31, Wiesbaden 1990.
- Ünal 2002: A.Ünal, *Hittiter Devrinde Anadolu I*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları Eski Anadolu Uygarlıkları Dizisi 7, İstanbul 2002.
- Weitenberg 1984: J.J.S.Weitenberg, *Die hethitischen U-Stämme*, Amsterdam 1984.